

PÉTER LÁSZLÓ

*Juhász Gyula a Nyugatban*¹

Galambos Ferenc Nyugat-repertórium (1959) és a mi kritikai kiadásunk (1963) szerint Juhász Gyulának 38 verse jelent meg a Nyugatban. Érdekes az eloszlásuk: a Nyugat indulásakor és Juhász pályájának végén a legtöbb. 1908-ban négy, 1909-ben a legtöbb: épp egy tucat, tehát 12; a költő halála előtt megint az átlagnál több: 1934/35-ben 7. Ezek többnyire egy-egy tömbben. Közben pedig szétszórva, egyenként, legfőljebb kettesével: 1910-ben, 1912-ben, 1918-ban, 1921–1924 közt, végül 1930-ban.

Forma szerint a Nyugat első száma 1908. január elején jelent meg. A valóságban legalább egy héttel előbb, 1907. december végén. Juhász Gyula ugyanis már december 29-én *Nyugat felé* címmel a Szeged és Vidéke első kolumnáján vezércikkben méltatta megjelenését:

„És éppen most indult meg a Nyugat, a Figyelő és [a] Szerda utóda. A legfinomabb szellemű magyar kritikusnak, Ignotusnak szerkesztésében. Bármily ellenkezéssel fogadják is némelyek, egyre kevesebben ezt a magyar lapot, azt elvitatni nem lehet senkinek, hogy Ignotusék értékes kultúrát jelentenek, és értékes kultúrmunkát végeznek. Az igaz, hogy nem csöpög az írásuk a magyarosságtól; az igaz, hogy olcsó hatást nem várnak és nem kellene; az igaz, hogy még egyelőre inkább bíráltnak és keresnek, mint alkotnak és teremtenek, de az nem az ő hibájuk, hogy mai magyaroknak születtek, és hogy a nagy, az isteni Arany és Petőfi után bizony bárdolatlan, bizony gyöngye epigonok vetettek és arattak, tisztelet a kivételeknek!

Már maga az a harcosszelleml, az a bátor szókimondás, az a sírva vigadó öntudat, amellyel a Nyugat indul, mutatja, hogy magyar tájékon, magyar lelkek csinálják. A mi nemzeti kultúránkat különben is mindig két lényeges dolog jellemezte: lépést tartott a művelt Nyugattal, és kevés hagyományra támaszkodott, minden korban egyéni volt.”

Elküldte az újságot a főszerkesztő Ignotusnak, mellékelve hozzá néhány versét. Ignotus már január 3-án válaszolt neki:

„Igen tisztelt Uram, verseit átadtam Osvátnak, ki a Nyugat teljes hatalmú szerkesztője, s a kegyed munkásságának éppúgy ismerője s tisztelője, mint én. Szépen köszönjük, s teljes jelentőségében értékeljük a cikket, melyben lapunkról megemlékezik. Kérem, adja át üdvözlömetet a szerkesztő uraknak is. Kollegiális szeretettel híve Ignotus.”

¹Az íráshoz felhasznált főbb irodalom: Ilia Mihály: A Holnap születése. = Acta Universitatis Szegediensis. Sectio Litteraria. Irodalom. 2. k. Szeged, 1959.; Ilia Mihály: A Nyugat és A Holnap. = Acta Universitatis Szegediensis. Acta Historiæ Litterarum Hungaricarum. 1. k. Szeged, 1961.; Péter László: [A Nyugat és a vidék.] = Vita a Nyugatról. Szerk. Kabdebó Lóránt. Bp., 1972. /Irodalmi Múzeum./; Fenyő Miksa: Feljegyzések és levelek a Nyugatról. Bp., 1975. Péter László: Turrís eburnea. Juhász Gyula első verse a Nyugatban. Élet és Irodalom, 2008. jan. 18.; Kovács Miklós: Juhász Gyula és A Holnap. Szegedi Műhely, 2008. 3. sz.

Van némi fogódzónk ahhoz, hogy következtessünk, mely verseket küldhette el Juhász Gyula az induló Nyugat szerkesztőinek. Amikor Juhász Gyula halála után „önkéntes titkárnője”, Kilényi Irma (1891–1944) levelezésbe kezdett, hogy a költő kéziratait, leveleit, fényképeit „múzeuma” számára összegyűjtse, keltezetlen, az 1940-es évek elején írt levelében Babits Mihályné Tanner Ilonka azt írta neki, hogy Juhász Gyula Babitshoz írt levelei mellett talált még öt verskéziratot: a *Szögedi intérieur*, az *Öregek altatója*, *Epifánia*, *Pilátus*, *Turris eburnea* kéziratát. E versek közül három (*Szögedi interieur*, *Epifánia*, *Turris eburnea*) addig már megjelent, így Kilényi valószínűleg csak a másik kettőt (*Öregek altatója*, *Pilátus*) kérhette. Ezeknek az Ertsey Péter kezével készült másolatai fönmaradtak a Kilényi-gyűjteményben.

Az *Epifánia* először A Hét 1908. február 1-jei számában, majd A Holnap első kötetében (1908) jelent meg. Nyilván azért, mert a költő ekkor már lemondott arról, hogy a Nyugatban lássa. Utóbb (1912) *Regény* címmel közölte, ezért (*ultima manus!*) így szerepel ma is köteteiben. A *Szögedi interieur* a nagyváradi Szabadság 1908. március 25-i számában, majd szintén A Holnap első kötetében. A *Turris eburnea* jelent meg egyedül és először a Nyugatban, az 1908. február 1-jei számban.

Ezek a versek voltak tehát, amelyekkel Juhász Gyula először próbálta meghódítani a Nyugatot. Közülük Osvát Ernő ízlése csak egyet talált közölhetőnek.

Elefántcsonttorony, Művészet,

Én is boldog rabod vagyok.

Ha kitagad, kiver az élet,

Fehér tetőd felém ragyog,

Elefántcsonttorony, Művészet.

(*Turris eburnea*)

Ismeretes, hogy Babitsot Juhász Gyula segítette országos nyilvánossághoz. Először csak Szegeden: már 1906-ben a Szeged és Vidékében helyezte el verseit, majd beajánlotta színi kritikusként is. 1908 szeptemberében pedig A Holnap című nagyváradi antológiában, majd éppen ennek révén a Nyugatban. Amikor Babitsot a Vallás- és Közoktatási Minisztérium Szegedről Fogarasra száműzte, Juhász a Szeged és Vidéke 1908. július 24-i számában glosszát írt ügyéről. Föltűnő önzetlenséggel méltatta barátját, mint tanárt és mint költőt. „A közeljövőben lát napvilágot – írta – az új magyar líra szenzációja, A Holnap című antológia, amelyben Ady Endre mellett Babits Mihály a legegységibb, legtöbbet jelentő költő.”

A Holnap hét költője (Ady Endre, Babits Mihály, Balázs Béla, Dutka Ákos, Emőd Tamás, Juhász Gyula, Miklós Jutka) közül egyedül Babitsnak nem volt

semmi köze Váradhoz; szereplését csupán Juhász Gyula hívásának, ösztönzésének köszönhette. Nem is vett részt Váradon semmiféle irodalmi eseményen. Balázs Béla sem, de ő megfordult a Pece-parti Párizsban, olykor meglátogatta nagynénjét, Rechtné Bauer Zsófiát, a polgári és kereskedelmi iskola igazgatóját. Őt is Juhász hívta közéjük. Amint Kosztolányit és Oláh Gábort is. Ők nem éltek a fölkínált lehetőséggel.

Babits viszont igen. Monográfusa, Kardos Pál is elismerte: „Babits örömmel fogadta a Szeged és Vidékében számára megnyílt közlési lehetőséget, de olyan nagyobb nyilvánosság elé, ahol országos figyelmet kelthetett, megint csak baráti kapcsolat révén, Juhász Gyula által jutott. Ez a fórum a századunk irodalmának egész történetében oly nevezetes *A Holnap* című antológia volt.”

Még meg sem jelent, Juhász már augusztus 26-án sürgette Babitsot: „Osvát Ernő, a Nyugat szerkesztője, általam sürgősen kér tőled verset, prózát.” Kemény Simonnak az antológiáról írt értetlen bírálatához Osvát lapalji jegyzetet tartott szükségesnek függeszteni: „A Babits Mihály nagy tehetsége csodálatos jeleinek felmutatása – írta egyebek közt, meglepő határozottsággal – oly érdeme *A Holnapnak*, mely említetlenül nem hagyható.” Majd táviratban kérte a fogarasi tanárt, küldje meg „összes műveit”. Juhász november 2-án értesítette barátját: „Kedves Mihályom, verseidet személyesen adtam át Osvát Ernőnek, a Nyugat szerkesztőjének, aki prózát is kér tőled.” De Juhász Gyula az *Ady-Múzeum* 1. kötetében (1924) *Ady és A Holnap* című emlékezésében azt is följegyezte, hogy Osvát – váradi rokonainak meglátogatásával összekötve – őt kereste föl, hogy Babits verskéziratait megszerezze.

1909 elején Fenyő Miksának köszönte meg, hogy *Hadi készülődések* címmel a Nyugat újévi számában védte meg Kemény Simon igaztalan kritikájától *A Holnapot*: „Mély hálával köszönöm *A Holnap* nevében is szép védelmét. Szép, okos és – becsületes írás volt, és nagyon kellett nekünk, akiket folyton bánt, gáncsol, lenéz, félreért minden.”

Fenyőnek is Babitsot, közelebbről *Laodameia* című egyfölvonásosát közvetítette: „Mélyen tisztelt, nagyrabecsült Uram, szíves levelére egyelőre azt válaszolom, hogy Babits Mihály barátom drámáját pár nap alatt önköltségemre kész örömmel elküldöm a Nyugat számára. Magam egy nagyobb szabású és nagyon érdekes »pedagógiai« essayn dolgozom a *Jövendő nemzedék* címen. A Nyugatnak szántam.” Babits drámája 1910-ben meg is jelent a Nyugatban. Juhász esszéje nem. Talán meg sem írta.

Babits Juhász Gyula révén került a Nyugat jeles szerzői közé, s a Nyugat révén Fogarásról Újpestre.

Juhász meg – szintén 1911-ben – „a víg Váradról” „a szomorú Szakolcára”. Előtte néhány verse megjelent a Nyugatban. Mint említettem, évi átlagban ek-

kor a legtöbb: *Filológia, Hauser Gáspár, Maja, Athéne Parthenos* (1908), *Gemmák és hermák, Könyvek és könnyek, Egy Duse fej alá, Giorgione, Dante Beatricéje, Szentségtörés, Imitatio Christi, Haldokló Gallus, Robinson szigetén, Anna, Szemek* (1909), *Ó, asszonyok...* (1910).

*Ó, asszonyok, ti mindenféle fajták,
Szentek, vadak, viharzók, álmodók,
Kerestem rajtatok a lelkeim arcát,
S e keresésben lelkeim elhagyott.
Ti hoztátok az életem kudarcát,
Én tőletek már oly távol vagyok,
Mint a halál, örültség és igazság!
(Ó, asszonyok...)*

A premontreiek fölmondtak a helyettes tanárnak, s ő nagynehezen „a végeken”, a történelmi Magyarország határánál, a talán legkisebb magyar szabad királyi városban, Szakolcán kapott állást. Szeptember 8-án írta Babitsnak: „Tomiból írok, Szakolcáról, a morva sorompó mellől, és te megértesz. Évek előtt te írtál és éreztél így: Tomiba menve, Fogarasra. Olvasom új, legújabb verseidet, és szívem feléd dobog, régi nagy barátsággal, újult szeretettel. Követlek a számkivetésbe, boldog előd, aki már az ország szívébe jutottál, jó későn, de végre mégis igazán, örökösen. Sokat gondoltam rád folyton, verseid sorait ismételve magamban, magányban, zajban, szülővárosomban, második hazámban, a víg Váradon – és most, Szakolca végre megszólaltatja a levélíró, megtöri a baráti hallgatást.”

Megfordult a helyzetük. Eddig ő helyezte el Babits verseit a Szeged és Vidéke szerkesztőinél, *A Holnapba*, a Nyugatba. Most ő szorult segítségre: „És íme, a »költőtárs« is küld neked valamit, a szomorúság hamujában sült pogácsát, és kér, olvasd szeretettel. A régivel. *Sine me, versus, ibis in urbem.*² A Nyugatba szántam ezeket, de tartok tőle, hogy Osvát úr, akit igen becsülök mint embert, de akivel mint szerkesztővel kissé összekülönböztem a múltkor, egy rossz órában, mellőzi őket. Szíves elnézésedet kérem, de lennél oly jó, és beajánlanád őket a Nyugatnak, ha érdemesek erre. A Nyugatban megjelenni, ahol te jelensz meg, újra erős és – nemde – indokolt vágyam nékem.”

Babits válasza késett. Rossz levélíró, mentegette magát keltezetlen levelében. „Azonkívül szerettem volna valami véglegeset írni neked küldött verseid sorsáról – sajnos, ezt még most sem tehetem. Átadtam őket Osvátnak, aki azon-

² Nélkülem mégy, vers, a városba. Juhász gyakran idézte Ovidiusnak ezt a sorát. A latin eredetiben vers helyett könyv (liber) áll.

ban véleményt még nem nyilvánított róluk.” Levelének végén visszatért még a dologra: „Verseid – amint írtam, Osvátnál vannak, aki nagyon melegen beszélt rólad, bár nem titkolta, hogy ez újabb dolgaid nem mind tetszettek neki.”

A főnti jegyzékből már kitűnt, hogy 1912-ben Juhász Gyulának mindössze két verse (*Halálhymnus, Magyar táj, magyar ecsett*) látott napvilágot a Nyugatban. Nem tudjuk, hogy ezek már a Babitsnak küldöttek közt voltak-e. Szakolcán született első verseit (*A rohateci Máriánál, A magyar sorompó, Babona, Üzenet Szegednek stb.*) a Vasárnapi Újság, az Élet, az Új Idők, A Hét és a Szeged és Vidéke közölte.

Megnyugtatóan pontos adatunk nincs, min különbözött össze Juhász Osváttal. Annyit tudunk, amennyit a költő írásaiból tudunk következtetni: ízlésbeli nézeteltéréseiket. A szegedi költő művészetét a magyar valóságra alapozta. Az Osvát szerkesztette Nyugatnak – Ady költészetét kivéve – nem érezte együttlélegzését a magyar vidékkel.

Juhász a Nyugat 1908. április elsejei számát ismertetve a váradi Szabadság április 19-i számában, Ady verseit, Kaffka Margit elbeszélését, Schöpflin Aladár esszéjét dicsérve, hangot adott fönntartásainak is: „Mert mi tagadás, azért én például nem túlságosan barátkozom egyébként a Nyugattal. Sok keleti vonás van benne, idegent kiszimatoló utánírások, idézetek és szellemidézések, idegen szellemek idézése.” Évekkel később a Nagyvárad Napló 1911. május 21-i számában Ignotus cikkére utalva fejtette ki elvi álláspontját: „Végre valaki meg meri mondani és írni, és éppen a Nyugatban, abban a papíros levegőjű modern revüben, hogy kezd nálunk túltengeni az irodalmiság, egyéb kulturális szempontok rovására és egyéb külföldi, főleg német hatások következtében.”

Lehet, hogy ezek a megnyilatkozásai eljutottak Osváthoz, lehet, hogy ritka személyes találkozásaik alkalmával beszédtemaként bukkantak föl, de úgy látszik, Juhász nem rejtette véka alá nézeteit, s a meglehetősen öntörvényű és a Nyugatot szuverénül szerkesztő Osvát ezért nem szívelte.

Talán nem belemagyarázás, ha föltételezem, hogy az is jelent valamit: Osvát nem vett részt a Nyugat 1909. október 3-i váradi Nyugat-matinéjában sem, noha úgy volt meghirdetve, hogy ő nyitja meg. Nem érdekelte a magyar vidék? A matinét, Emőd Tamás segítségével, éppen Juhász Gyula szervezte, rendezte. Ignotus, Kaffka Margit, Juhász Gyula, Hatvany Lajos, Lengyel Menyhért és – utoljára, de nem utolsósorban – Ady Endre szerepelt. Azaz a végén még Reinitz Béla saját megzenésítette Ady-verseit énekelte.

Egyetértek Ilia Mihály fél évszázaddal ezelőtt leszűrt tanulságával: „A Holnap és a Nyugat ellentéte nem személyi félreértéseken, nem szerkesztői baklövéseken alapult. Ellentéteikben a Nyugat későbbi két szárnya harcainak első jeleit kell látnunk.”

Hat év szünet után, 1918-ban szerepelt ismét Juhász Gyula a Nyugatban, mindössze két versével (*Régi verseim elé, Újvidéki emlék*).

*Nem bántanak már engem e bánatok,
Nem az voltam én, aki ma már vagyok.
Ma már a halál és élet derüsen
Egymásnak örök örömet üzen.*

(Régi verseim elé)

Újabb három év szünet után, 1921-ben, megint egyszerre három verse jelent meg (*Flaubert emlékének, Ad Marcum Aurelium, Élő halottak*), 1922-ben kettő (*Hannele költőjének, Örökké*), 1923-ban (*Az Isten malmai*) és 1924-ben egy-egy (*Japánosan*). Itt az a föltűnő, hogy e pályaszakaszának legjelentősebb versei (mint *A tápai Krisztus*) nem a Nyugatban láttak napvilágot. Pedig Babits ekkor már a szerkesztőség belső munkatársa volt, és 1923 pünkösdjén Kosztolányival együtt baráti szívvvel köszöntötte Juhász Gyulát szülővárosában költői működésének negyedszázados jubileumán. Ám Juhász versei ekkor a helyi ellenzéki Délmagyarország mellett jórészt a liberális demokrata újságokban, Az Est-lapokban, sőt a szociáldemokrata Népszavában, tehát az ellenforradalmi rendszer ellenzékének orgánumaiban jelentek meg.

Közben, 1919-ben, Juhász közelebbi kapcsolatba került a Nyugat szürke emenciásával, oszlopos tagjával, Fenyő Miksával. Tőle tudjuk a következőket: „Az első kommün idején, mikor Szegedre szöktem, ott ültünk Juhász Gyulával délutánonként a Tisza-kávéházban, s ha majd új könyvemben közlöm a beszélgetéseket, miket ott folytattunk – irodalomról, művészetről, emberekről, nőkről – talán Annáról is, legkevésbé a szegedi gondolatról, holott onnan indult el Magyarország 1920 utáni politikája – szóval, ha majd ezeket közölni fogom, hadd mondok be előre, hogy félig igaz, félig költészet lesz, de költött része is igaz lesz. Számomra sokat jelentettek ezek a beszélgetések Juhász Gyulával, s ha visszaemlékezni próbálok rájuk, az jut eszembe, amit Goethe mondott Winckelmannról: »Az ember nem tanul, ha őt olvassa, de valaki lesz.«” Nem közölte sem az igaz, sem a költött felét.

1930-ban, amikor Babits már tudott barátjának súlyosbodó betegségéről, végre kért kéziratot tőle. Talán Zolnai Béla szegedi folyóiratának, a Széphalomnak új száma jutott a kezébe, Juhász verseivel (*Szimpozion, A bukott angyalok*). Ez ösztönözte levélírása: „Kedves Barátom, mindeddig, tudva, hogy beteg voltál, nem akartalak avval zavarni, hogy a Nyugat számára kéziratot kérjek tőled. De most olvasom szép verseidet egy folyóirat új számában, és azt merem következtetni, hogy talán a Nyugatnak is tudsz küldeni valamit. Kérlek tehát, küldj egyet azokból a szép versekből lehetőleg hamar, mert már türelmetlen várom, hogy lapunkat neveddel ékesíthessem.”

E szép gesztusra március 1-jén kelt levelében a költő édesanyja, Juhász Illésné küldte el a *Melankólia* című verset; három ilyen című verse közül az utolsót. „Szíves megemlékező sorai nagyon jól estek Gyula fiamnak, aki azt há-

lásan köszöni, és itt küldi legújabb versét a Nyugat számára.” A vers megjelent a március 16-i számban, és folytatása is lett: Babits az április elsejei számban közölte az Elégia címűt is. Mindkettő Juhász legjobb színvonalát képviselte, és hű képet adott a költészetét ismerőknek lelki állapotáról.

*A rémülettől nem tudok beszélni,
S a félelemtől nem bírok dacolni.
A megrontó kivette szívemet,
S egy könnyes, véres követ tett helyébe.*

*S úgy búcsuzom mindennap a világtól,
Hogy, jaj, holnap megint ráébredek még,
Reménytelenség lett a végtelenség.*

(Melankólia)

Az utolsó nagyobb verscsokor a Nyugat 1934. október 1-jei számában jelent meg: három vers, valamennyi remek: *Béke, Temetés, Egy hangszer voltam*. Ezeket sem maga a költő, hanem újságíróbarátja, Magyar László juttatta el Babitshoz. Ezek a versek ugyanis előtte megjelentek a Délmagyarország szeptember 16-i számában. A negyediket, a *Móra Ferencnek* címűt, ha Magyar László fölküldte, a Nyugat nem közölte. S ennek kapcsán talán nem fölösleges Juhász forradalmi küzdőtársát és attól fogva barátját, Móra Ferencet is bevonni a tárgyalásba. Fenyő Miksa írta róla: „Hogy Móra nem írt a Nyugatba, attól félek, hogy ebben mi vagyunk a hibásak. Nyilván nem kértük meg. Kár.”

Ezekekről az utóbb említett versekről Juhász Illésné sem tudott. Babits az ő kérdésére válaszolta: „Az október elsején megjelent verseket Gyulának egy barátjától kaptuk, s főleg azért közöltük, hogy Gyula érezze, mennyire becsüljük őt, s mennyire kívánjuk munkásságát a Nyugat számára.”

1935. október 18-án ismét Juhász Illésné küldött verseket Babitsnak: „Kötelességemnek tartom k. Író Úrral közölni, hogy szegény Gyula fiam, bár még mindig nyomott kedélyállapotban van az idegklinikán, szeptember eleje óta több verset írt, amit orvosai jó jelnek vesznek. Ezúton csatolom 3 új versét, ami még nem jelent meg, ha esetleg a Nyugatban fel tetszik tudni használni.” A december elsejei számban kettő (*Mint az alvajáró, Venit summa dies*) jelent meg közülük.

*Életemben mindig volt valami álom,
S a halálközelség borzongatta lelkem,
Mint az alvajáró,
Mindig az elmulás peremére mentem.*
(Mint az alvajáró)

*Eljön mindenkinek a pillanat,
Mikor egészen egyedül marad,
Mikor mellette senki, sem más,
És nem segít se átok, sem sirás.*

(Venit summa dies)

Utoljára a Nyugat 1935. április elsejei számában jelent meg Juhász Gyulának két verse: *Fák és Ének Bukosza Tanács Ignácról*. Ezeket is a költő édesanyja küldte Babitsnak március 10-én: „Köszönettel nyugtázom a múlt hóban küldött honoráriumot Gyula fiam verséért, s egyúttal két újabban írt versét csatolom, ha alkalmilag sorát ejthetik. Sajnos, jobban állapotáról most nem írhatok, e verseket még a múlt év végén írta, azóta nem volt toll a kezében.”

*Avar leszek majd az avarban,
Míg fölöttem a fiatal fák,
A lombjaikat diadallal
Az örök égnek fölmutatják.*

(Fák)